

Strategisen tutkimuksen neuvoston teemaluonnokset vuoden 2026 STN-ohjelmille

Sisältö:

Teemaluonnos I: Arktinen alue murroksessa

Teemaluonnos II: Mielen kansanterveys

Painopisteluonnos: Suomi globaalina suunnannäyttäjänä

Huomioitava: Vuoden 2026 strategisen tutkimuksen ohjelmien teemat ja painopiste ovat toistaiseksi vasta luonnoksia. Strategisen tutkimuksen neuvosto viimeistelee luonnokset julkisen kuulemisen jälkeen huomioiden kuulemisessa käytävät keskustelut. Neuvosto luovuttaa viimeistellyn teema-aloitteen valtioneuvostolle kesäkuussa 2025.

I teemaluonnos: Arktinen alue murroksessa

Teemassa tarkastellaan arktisella alueella ilmastonmuutoksen, geopoliittisten jännitteiden ja taloudellisten intressien vuoksi käynnissä olevaa monitasoista murrosta. Suomen kannalta on keskeistä ymmärtää, kuinka nämä perustavanlaatuiset muutokset vaikuttavat alueen ihmisiin, elinkeinoihin, luontoon ja turvallisuuteen.

Arktisen alueen muuta maapalloa nopeampi lämpeneminen tekee siitä erityisen alttiin ilmastonmuutoksen vaikutuksille. Samaan aikaan sotilaallinen, turvallisuuspoliittinen ja taloudellinen kiinnostus arktista aluetta kohtaan kasvaa. Nämä muutokset tuovat esiin useita merkittäviä kysymyksiä liittyen luonnon tasapainoon sekä sosiokulttuuriseen ja taloudelliseen kestävytyteen. Miten edistää arktisen luonnon ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä? Kuinka tukea eri näkökulmien huomiointia arktista aluetta koskevassa päätöksenteossa? Kuinka Suomi voi tulevaisuudessa vaikuttaa arktisena asiantuntijana ja arktisten kysymysten globaalina suunnannäyttäjänä?

Teeman tavoitteena on kehittää suomalaista arktisen alueen osaamista monitieteisen ja tieteidenvälisen tutkimuksen keinoin sekä vahvistaa Suomen valmiuksia varautua ja vaikuttaa arktisen alueen muutoksiin. Maantieteellisenä painopisteenä voi olla joko Suomen pohjoiset alueet tai tutkimuksessa voidaan tarkastella koko Suomea arktisena maana. Tutkimuksessa voidaan esimerkiksi paneutua siihen, miten yhteensovittaa luonnon, elinkeinoelämän ja väestön erilaiset näkökulmat kestävästi ja oikeudenmukaisesti. Yksittäisissä hankkeissa voidaan tarkastella, miten teknologiat, palvelut tai innovaatiot parhaiten tukevat luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä, murrokseen sopeutumista tai toimivan infrastruktuurin rakentamista. Keskeisiä kysymyksiä ovat esimerkiksi, kuinka arktinen murros vaikuttaa huoltovarmuuteen ja turvallisuuteen, esimerkiksi logistiikkaan, energiaturvallisuuteen tai suurvaltojen ja sotilaallisten liittoutumien rooliin arktisella alueella. Arktisen alueen muutosten tarkastelussa Suomen kansainvälinen asema ja rooli ovat myös merkittäviä näkökulmia.

Tieteenalarajat ylittävä ja vuorovaikutteinen lähestymistapa sekä yhteistyö eri sidosryhmien kanssa ovat oleellisia keinoja, kun edistetään arktisen alueen kehitystä oikeudenmukaisuutta ja osallisuutta vahvistaen. Arktisen alueen murros koskettaa mitä keskeisimmin alueen väestöä ja

elinoloja. Tutkimusasetelmasta riippuen esimerkiksi saamelaisten näkökulma muutoksiin on tärkeä elementti tutkittaessa arktisen alueen murrosta eettisellä ja vastuullisella tavalla.

II teemaluonnos: Mielen kansanterveys

Teema keskittyy hyvän mielenterveyden rakentumiseen ja sen edistämiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tavoitteena on vahvistaa väestön mielenterveyttä ja ehkäistä mielenterveysongelmien syntyä. Mielenterveys rakentuu läpi elämän, kaikkialla ja se koskettaa meistä jokaista. Hyvä mielenterveys on tärkeää niin yksilölle ja yhteiskunnalle kuin kansanterveydelle ja -taloudelle.

Yhteiskunnan yksilökeskeisyys, epävarmuus ja teknologisen murroksen aiheuttama kuormitus sekä eri elämäntilanteita koskevien vaatimusten kasvu haastavat mielen hyvinvointia. Toisaalta digitaalisuus voi myös tarjota uusia ratkaisuja ja avun muotoja. Teemassa tavoitellaan innovatiivisia ratkaisuja, joissa Suomi voi toimia kansainvälisenä edelläkävijänä mielenterveyden edistämässä. Miten kohdistaa yhteiskunnallisia resursseja viisaasti? Miten valita mahdollisimman vaikuttavia ja kauaskantoisia toimenpiteitä mielen hyvinvoinnin tueksi?

Teemassa rakennetaan monitieteistä ja tieteidenvälistä ymmärrystä mielenterveyden syy-seuraussuhteista erityisesti hyvinvoinnin vahvistamisen näkökulmasta. Kansanterveyden kannalta on tärkeää ymmärtää mielenterveyden biologisia, psykologisia, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia juurisyytä. Yksittäisissä tutkimushankkeissa voidaan keskittyä esimerkiksi väestöryhmien, sukupolvien, kulttuurien ja sosiaalisten normien eroihin tai ylisukupolviin vaikutuksiin. Mahdollisia tutkimusaiheita ovat työelämän, elinympäristön ja digitaalisuuden vaikutukset mielenterveyteen sekä esimerkiksi mielenterveyden ylläpitäminen kriisitilanteissa. Lisäksi voidaan tutkia yhteisöllisyyden, osallisuuden tai elintapojen merkitystä hyvän mielenterveyden rakentumisessa. Yhteiskunnan strategisten valintojen tueksi tarvitaan tietoa mielenterveyden kustannuksista ja vaikutuksista palvelujärjestelmään sekä hoidon ja palveluiden saatavuudesta niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla.

Teemassa tehtävässä tutkimuksessa keskeisiä ovat ennaltaehkäisevät, kustannustehokkaat ja ihmislähtöiset ratkaisut. Yhteiskehittämällä palveluita yhdessä käyttäjien ja tuottajien kanssa on mahdollista luoda entistä toimivampia yhteiskunnallisia rakenteita ja toimintatapoja sekä uusia mahdollisuuksia elinkeinoelämälle. Tutkimusasetelmissa on hyvä huomioida myös vaikeammin saavutettavien ryhmien näkökulmat. Kansainvälinen vertailu voi tarjota tärkeitä näkökulmia teemaan liittyvien kysymysten tarkasteluun.

Läpileikkaava painopiste:

Läpileikkaavana painopisteenä vuoden 2026 strategisen tutkimuksen ohjelmissa on **Suomi globaalina suunnannäyttäjänä**. Tutkimuksella on oleellista tavoitella uusia, skaalautuvia ratkaisuja ja toimintatapoja, jotka rakentavat kansainvälisesti vaikuttavaa asiantuntijuutta ja osaamista. Yksittäisissä hankkeissa edelläkävijyyttä tulee lähestyä valitun aiheen näkökulmasta.